

הפחד מול אמונה וביטחון בה'

אין אדם שאין לו פחד

תחושת הפחד נטועה באדם מאז היוולדו.

רפלקס מורו הינו רפלקס מולד המופיע אצל תינוקות בעת בהלה. בתגובה לרעש חזק ובלתי צפוי או לתחושה של נפילה, פורש התינוק את זרועותיו ומקפל אותן. ניתן להבחין ברפלקס בצורתו המלאה אצל תינוקות שנולדו החל מן השבוע השלושים וארבע להריונם, אך באופן חלקי הוא קיים גם אצל פגים שנולדו לאחר השבוע העשרים ושמונה! לרפלקס מורו יש ערך הישרדותי פוטנציאלי של היצמדות לאם או למטפל, וככל הנראה, זהו הפחד היחיד שאינו נלמד וקיים אצל תינוקות אדם באופן טבעי.

במהלך החיים, עם התבגרותו של הילד וההתפתחות השכלית, הוא נחשף לעוד ועוד גורמי סיכון הקיימים בעולם ולומד לפחד מהם. הוא נכווה בידו – ומסיק שאש היא דבר שיש לפחד ממנו, נחשף לעקיצת דבורה – ולומד להכיר את הפן הפחות ידידותי של בעלי החיים, או נפצע מזכוכית – ומבין את הסכנה הקיימת במרחב הקרוב אליו.

בהמשך הוא מודע למחלות שונות ומשונות שקיימות בעולם, למוות ולשכול – ואפסות האדם מול כל אלו מעמיקה בו את רגשות הפחד.

כאשר הוא מגיע לשלב נטילת האחריות על חייו, רובצים על לבו הפחד והדאגה וטורדים את מנוחתו. הוא מוכרח כסף, והרבה, ועליו להצליח להשיג אותו בכל מחיר!

דוגמאות אלו הן רק מדגם קטן מתוך שלל רגשות הפחד הקיימים באופן טבעי בעולמו של כל אדם וממלאים את חייו.

אמונה טבעית

כוח טבעי נוסף קיים בנפשו של האדם באופן מולד. כוח, שאמור להוות משקל-נגד לרגשות הפחד הפועמות בו – האמונה.

"האמונה היא נטייה דקה מעדינות הנפש" כותב החזון איש בספרו "אמונה וביטחון" (פרק א'). נטייה – משמע: כוח טבעי, מידה מולדת. שאינך צריך אלא לשעת השקט וחופשיות מרעבון תאווני, כדי שתבצבץ מאליה.

מושלי משלים אומרים: האפרוח בקליפתו מכה במקור שבפיו על דפנות הביצה ומבקש לצאת החוצה. ומניין לו שיש בחוץ עולם מלא? זוהי **תחושתו הטבעית** המדריכה אותו לעשות זאת.

כמוהו האדם. במעמד הר סיני, בו עמדנו כולנו למרגלות הר אפוף בעשן, ושמענו, וראינו את אלוקי השמים והארץ אומר לנו "אנכי ה' אלוקיך" נטבעה בנו הידיעה על קיומו. אך עוד קודם לכן ידעו אנשים על מציאות הבורא בעולם. אברהם אבינו הבין זאת כבר בהיותו בן שלוש שנים!

"כדי להסיק שלכל מסתובב יש מסובב ולכל תנועה יש מניע - לא נחוצה דעתם של גדולי העולם והחכמים, אלא דבר זה חייב כל אדם להסיק בשכלו. ודבר פשוט זה אף ילדים קטנים עשויים להבין

בשכלם הפעוט, אם רק ירצו בני האדם להסכים להרכין את ראשם ולכופף את גאווותם בפני אדון העולם כמו שאמרו חז"ל על אברהם אבינו שהכיר את בוראו בהיותו בן שלש שנים, הרי ששכלו של ילד בן שלש כבר צריך להכיר את הבורא כי לכפירה ח"ו יכול להגיע רק אדם שאין לו שכל כלל והוא נעדר תבונה ודעת" (הרב פרסמן, מעיינות האמונה).

בספרו "בינת המידות" כותב רבי יהודה עדס "הנפש עצמה היא מאמינה כיון שהיא באה ממקור האמונה ומחצב הנשמות תחת כסא הכבוד".

"אמונה היא מדה שנובעת מהכרות הנפש את בוראה ואינה תולדה של ראיות שכליות", כותב גם הרב פרידמן בספרו "חשב האפוד".

נמצא, אפוא, שבניגוד לתפיסה הרווחת, אמונה במציאות הבורא יתברך ובכוחו – ולכל הפחות עיקרה – טבועה בנפש האדם. לא מדובר בקניין נפשי שיש לרכוש אותו ולעמול עליו, אלא קיים הוא ועומד אצל כל אחד ואחד.

ממש כמו הפחד.

באנו לעולם, אפוא, מצוידים בשני הכוחות הללו. זה לעומת זה עשה האלוקים. תחושה של פחד לופת מחד ותחושה של אמונה מרגיעה מאידך. עמם אמורים אנו לצלוח את חיינו בעולם הזה.

לכאורה הכל טוב ויפה. במלחמת הכוחות בין הפחד והאמונה ינצח כמו תמיד החזק מבין השניים, כדרכו של עולם אשר סיסמת המחץ שלו היא 'כל דאליס גברי'.

אך זהו שלא.

ניסיון ההתמודדות בין שני הכוחות הללו הוא הרבה יותר מתוחכם ועמוק.

ומבלבל.

טעות ההמון

תפיסת העולם של האדם הפשוט היא שענייניו הגשמיים בעולם הזה תלויים בו. אם יעבוד להשיג אותם, יקבלם, ואם יזניח את ההתעסקות בהם, לא יהיה לו.

מה יאכל? – מה שטרח להכין לעצמו. מה ילבש? – מה שהתאמץ לקנות בכסף שהשתדל להרוויח. הוא טורח לשמור על בריאותו ומתרוצץ בין רופאים, כי אם חלילה יזניח אותה, הוא עלול לחלות ולמות. דאגות הפרנסה מביאות אותו למאמצי על. הוא משיג לעצמו ביגיעה משרה טובה ומשתדל להוסיף שעות נוספות, כדי להשביע את רצון מעסיקיו. לחילופין הינו עובד יומם ולילה על מנת להגדיל את היקף עסקיו ושוקע ראשו ורובו בעולם התחרותי שבו עליך לחתור בכל הכוח כדי להשאיר את עצמך מעל למים.

הפחד והדאגות לענייני העולם הזה תופסים את מרבית תשומת הלב שלו וממלאים את סדר יומו בעשייה קדחתנית.

במקביל לכך הוא משתמש באמונה הטבועה בו, אך זו מופנית כלפי ענייניו הרוחניים.

הוא מאמין גדול בבורא יתברך. מאמין בכל מאודו.

מאמין בטובו וברחמיו המרובים ובטוח שהקב"ה ימשיך להאריך אפו אליו ולא יעניש אותו על חטאיו. הוא מאמין שגם אם ידבר לשון הרע – תמשיך לשונו להתגלגל בפיו וכוח הדיבור שלו ישאר לו... הוא מאמין שגם אם לא יקפיד כל כך על שמירת שבת, ופה ושם ימצא את עצמו נכשל בשוגג או במזיד – עדיין תשרה ברכה בביתו... הוא משוכנע שגם אם שמירת העיניים או הצניעות תיעשה בערך – יהיה בסדר... וגם אם יסתפק בכשרות קצת יותר פשרנית – ה' ימשיך לעזור...

אין לך מאמין גדול ממנו!...

כמה שגויה התפיסה הזו!

כמה מעוותת!

ואחריתה – מי ישורנה!?

מבט האמת

האמונה מושתתת על י"ג עיקרי אמונה. שניים מתוכם נוגעים ישירות לעניין זה –

"אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא... והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים".

"אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו".

מה מקום יש לו - לפחד בעניינים גשמיים - כשאתה חי את חייך מתוך אמונה ברורה ביכולת של הבורא יתברך!?

אדם מאמין יודע כי הוא יתברך, לבדו, עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, וכל הקורה בעולם הוא בגזירת עליון. "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה"¹. החיים והבריאות, העושר והפרנסה, הילדים על כישרונותיהם ובריאותם ומזלם הטוב – הכל מאתו יתברך. אין טעם לחשוש מפני מחלה קשה, כשיודעים שהבורא יתברך מחיה אותנו בכל רגע ורגע, פוקח את עינינו, מניע את איברינו, מפעיל את המערכת העצבית והאנדוקרינית, מערכת הדם והנשימה, והוא זה ששולח כל חיידק או נגיף, שיבוש גנטי או גידול ממאיר. כך גם בענייני פרנסה – מגוחך לדאוג ולהתאמץ מעבר לחובת ההשתדלות, כשיודעים שכל מזונותיו של אדם נגזרים לו מראש השנה², וכי אין אדם נוגע במונח לחברו כמלוא נימא³. איך יכול מאמין אמיתי להצטער בגין משרה נחשקת שנלקחה ממנו, כשהוא יודע שבין כך ובין כך ידאגו לו מן השמים לכל צרכיו!?

הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל נהג לומר: דאגה היא מושג ששייך אצל יהודי מאמין רק בעניין סדר גזיזת הציפורניים...⁴

¹ חולין ז ע"ב

² בבא בתרא י ע"א

³ יומא לח ע"ב

⁴ ע"י שו"ע או"ח ר"ס – "סדר נטילתן של ימין הוא בדאגיה".

מאידיך יש לנו עיקר אמונה נוסף – "הבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו". הקב"ה גומל – ומעניש, ומכיון שכך, עליך להישמר ולהיזהר בכל דרכיך. **עליך לשקול צעדיך, ובאמת ובתמים לדאוג ולירא, שמא יכשילך יצרך ויביא אותך לעשות דבר המנוגד לרצונו יתברך.**

שלמה המלך, החכם מכל אדם, משרטט בספר משלי את דמותו של האדם השלם. בין השאר הוא כותב "אשרי אדם מפחד תמיד"⁵.

אשרי המפחד! – הא כיצד? איך מסתדר העיקרון הלזה עם מידת הביטחון והאמונה המוכרחת לכל אדם?

אומר המדרש "אשרי אדם מפחד תמיד... כך מדת הצדיקים אף על פי שהקב"ה מבטיחן, אינן פורקן יראה"⁶. נקל לשער מה היה חש כל אחד מאתנו אילו היה זוכה לגילוי אליהו שבו היה מקבל הבטחה כי מקומו שמור לו בגן עדן... ואם היה הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו אומר לנו כדברים האלו – על אחת כמה וכמה... אך הצדיקים, כותב המדרש, אף על פי שהקדוש ברוך הוא מבטיחן, אינם פורקים את יראתם.

הרי לנו יעקב אבינו, בחיר האבות, שנאמר עליו "כי יעקב בחר לו י-ה"⁷, ואמר לו הקדוש ברוך הוא "והנה אנכי עמך", ובסוף נתיירא, שנאמר "ויירא יעקב"⁸. במה התיירא? – "אמר שמא נתקלקלתי אצל לבן בכלום... והניחני הקדוש ברוך הוא..."⁹.

הפחד הזה אינו סותר את האמונה. אדרבה, הוא האמונה בהתגלמותה!

ככל שאדם מאמין באופן מוחשי יותר, ורואה לנגד עיניו את אלוהיו בכל צעד ושעל – הוא מפחד יותר. ככל שהוא חי יותר את מה שלמעלה ממנו, ומרגיש היטב את העין הרואה, האוזן השומעת והספרים הפתוחים הרושמים את כל מעשיו, כך הוא מתמלא ביראה.

"יש עליו לפחד תמיד" – כותב רבנו יונה בספרו "שערי תשובה"¹⁰, ומפרט: "אולי לא השלים חוק התשובה... אולי יתחדש עליו יצרו", לפיכך "ויוסיף יראת ה' בנפשו תמיד, ויתפלל תמיד אל ה' לעוזרו אל התשובה...".

ימי אלול, שאנו מצויים בעיצומם כעת, מהווים ימי הכנה לקראת ימי הדין. תקיעת השופר מדי יום ביומו מרעידה את הלבבות ומעוררת לתשובה – "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו".

הטור מביא מפרקי דרבי אליעזר, כי מנהג זה נתקן לזכר תקיעת השופר שתקעו ישראל כשעלה משה לקבל לוחות אחרונים. ומדוע תקעו? בפעם הראשונה, כאשר עלה משה רבנו לקבל את הלוחות, הצליח השטן לבלבל את ישראל בספירת הימים, וכאשר בושש משה לבוא הם טעו והגיעו לחטא האיום והנורא – חטא העגל. כעת, לאחר ששבו בתשובה על חטאם וציפו בכליון עיניים למחילת ה'

⁵ משלי כח, יד

⁶ תנחומא חקת נה

⁷ תהילים קלה

⁸ בראשית לב, ח

⁹ מדרש תנחומא שם

¹⁰ שער א'

יתברך, מילא אותם חשש כבד פן ישובו ויחטאו כמו אז. משום כך העבירו שופר במחנה כדי לתקוע בו ולמנוע בלבול בחשבון הימים. ביום הכיפורים – יום הארבעים שבו אמור היה משה לרדת – היו עומדים ורועדים וגעו בבכייה גדולה, שלא יפלו שוב, שלא יצליח השטן במלאכתו. שמע ה' את קול בכייתם, ומיד אמר למשה "סלחתי כדברך", ויום הכיפורים נקבע לדורות ליום של סליחה ומחילה¹¹.

השופר שתוקעים בו שלושים יום קודם ימי הדין נועד לאותה מטרה. הוא מבקש להרעיד את הלבבות, לטלטל באימה ובפחד את האנשים, ולומר לנו: בני אדם, שפרו מעשיכם! התבוננו וראו מה גרם לכם לחטוא, ועמדו על המשמר לבל תפלו שנית!

וככל שיגבר הפחד ותתרבה החרדה, כך תהיה מידת ההצלחה!

האמונה והפחד הן, כאמור, שתי יכולות טבעיות שניתנו בנו, והתפיסה הרווחת והשגויה מחליפה את השימוש המושכל בהן.

במקום להשתמש באמונה כלפי הגשמיות, ובפחד – ביחס לרוחניות, משתמשים בני האדם בפחד לגבי הגשמיות, ובאמונה – עבור הרוחניות.

נמצא, אפוא, שהאמונה אינה נוטלת את הפחד מן האדם.

היא רק מעבירה אותו למקומו הנכון...

בן אדם! – היא אומרת – עליך להאמין בדבר הנכון! דע לך, כי גורלך בעולם תלוי בשמירת המצוות שלך: שמירת הלשון – היא, היא הערובה לחיים טובים! "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב? – נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה"¹². כך גם כיבוד הורים, כפי שנאמר "כבד את אביך ואת אמך... למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך"¹³, או שמירת שבת שהיא גורם לברכה – "לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה"¹⁴.

היטיב להגדיר זאת הרד"ק בפירושו לדברי דוד המלך בתהילים "כי אפפו עלי רעות עד אין מספר השיגוני עוונותי ולא יכולתי לראות"¹⁵, וכה דבריו: "בן אדם מזומן לפגעי הזמן והעולם ואין להם מספר, וראוי לאדם לפחד מהם שמא יגרום החטא, כי אין אדם אשר לא יחטא, ולא יקרו לאדם הפגעים אם לא על ידי עוון". והוסיף "וכן ראוי לכל חסיד בתפילתו לפני האל-הגדול, להגדיל עוונותיו ולמעט צדקותיו, שיאמר כי הוא מלא עוונות ויבקש הכפרה והרחמים".

בהתמודדות אל מול תעתועי הראיה הגדולים של היצר מהווה עבורנו האמונה משקפיים.

באמצעותם נוכל להבין כי השלווה שהיצר משכנע אותנו להתעטף בה ביחס לעולמנו הרוחני, אינה נובעת מאמונה אלא מאדישות מסוכנת. ואילו הפחד שהוא מרעיד בו את לבנו כלפי כל עניין גשמי, שבין כך ובין כך אינו תלוי בנו, הוא מיותר, אבסורדי וחסר טעם.

¹¹ אורח חיים תקפא; תנא דבי אליהו זוטא סוף פרק ד

¹² תהילים לד, יג-יד

¹³ דברים ה, טז

¹⁴ מתפילת קבלת שבת

¹⁵ תהילים מ, יג

על ידי ההתבוננות במשקפיים הללו תצטלל ראייתנו ומבטנו יזדכך למבט של אמת.